— Снилося, немов террен рву та їм. Уже й спілий немов, а терпкий... Прроти чого б воно, не чула? — казав жінці Нюра, вузькоплечий і сухогрудий чоловік, обличчя якого, здавалося, ніколи не знало ні радості, ні гніву, ні печалі, а мало один лише постійний вираз — давньої лякливої покори, наче хтось тупнув колись на Нюру ногою і сказав: "Не смій!"

Говорив Нюра повільно, старанно вимовляючи слова, і по-дитячому карбував "р", мовби пробував розкусити волоський горіх.

— Чуєш, немов і доррідний терднець, а терпкий.

Ще Нюра подобав слово "немов" і тулив його скрізь, де тільки воно тулилось. Не тому, однак, що слово це йому нав'язло, а щоб той, хто слухає, не подумав часом, що саме отак Нюра і міркує. Саме отак міркувати Нюра ніколи в житті не наважувався, навіть у дрібному. Рушить, приміром, дощ — Нюра довго вдивлятиметься полохливими очицями в мокрі шибки, садкове гілля, обвішане краплями, вимитий до блиску залізний дах на сусідовій хаті, тоді скаже: "Дощик немов прпипустився... " Стане сонце низько при землі і тіні стачають хати в селі одну до одної, Нюра, якщо він надворі, довго кліпатиме на захід, затим проpече: "Немов сонечко прприсіло..." Несуть покійника, духова грає так, що не в одному, а одразу в трьох-чотирьох селах чути, і в хатах, і в садах — Нюра повідає жінці, прицмакуючи тонкими цікавими губами: "Таке немов померр чоловік... "

Нюра щойно прокинувся, сидів на високому ліжку, звісивши босі ноги додолу, по черзі ворушив великими пальцями, скрученими набік, до мізинців, і по черзі розглядав їх.

— Так прроти чого б це — террен? — перепитав трохи голосніше, аніж перше, і незмигно дивився пісними очима на жінку, що місила тісто і була до нього спиною. Плечі її, ледь не вдвічі ширші й товщі за Нюрині,

дужо ворушилися, спина пругко здригалася, і тісто в макітрі постогнувало.

— Тер-рен та ще й тер-рпкий — на погане,— сказала вона ще твердіше й рішучіше, ніж чоловік, і також з горіховим тріском.

— А з ким погано ж то? — зіщулився Нюра, мовби від холоду.— З Манькою, Ольгою чи Оленою?

— Авжеж з Манькою,— швидко, впевнено відказала Нюриха.— Минулої неділі як пр-риїздила, то бачив, як їла? Ложка над бор-рщем, а думка хтозна й де.

Нюра таке як замислився, бо перестав ворушити пальцями й дивився повз них у підлогу. Ліжко, на якому він сидів, було дерев'яне, оздоблене по фільончастих бильцях різьбою, що зображувала кленове листя, та двома густо-червоними півнями, що замірилися співати чи вже співають. Півні мальовано було, мабуть, давно, тьмяною, не теперішньою фарбою, що місцями вже облущилася, тому в одного не вистачало ноги, в другого — півхвоста і одної тишки на гребені. Це, однак, не дуже псувало малюнок: видно було, що створила його людина з іскрою Божою, а не якийсь там зайда-заробітчанин, і всяк, хто поглянув би зараз на мляве, мов стояча вода, Нюрине обличчя, на полохливі його руки, очі, брови, навіть вуха,— нізащо не повірив би, що півні оті, по-парубоцьки напружені в шиях, спинах і ногах, вивела колись рука смирного хлопця Івана Кирячка, того самого, що, йдучи селом, обминав кожну мураху на стежці, аби її не повередити, і кожну грудочку чи корінець, аби не повередитися самому. Іде, бувало, а очі так і промовляють до хат і собак, людей і тинів, гусей і квітів попід призьбами: "Плохенький я, не займіть мене... "

Не став Кирячок бідовіший і тоді, коли одружила його на собі зайшла з Донеччини всевмійкувата і всезнайкувата дівчина Нюра, а ще ніби дужче скулився душею і переймав од супряженици кожне її кив і кожне

морг, аж до отого деренчливого "р", за яким у Нюри-жінки вчувалася відчайдушна рішучість подолати будь-яку житейську скруту, а в Нюри-чоловіка — лише самовідданість своїй господині. Отож якщо комусь із селян спаде на думку поговорити про Нюрине сімейство, то кажуть так: "Бачив учора Нюру", "Позичила в Нюрихи" або: "Оно, диви, йдуть Нюри!"

"Вдягайся та ходімо в лавку, наберемо мені на шар-рахван,— скаже, бувало, Нюриха чоловікові. Кирячок слухняно вдягнеться, оббере, як і жінка, кожну порошинку на пальті чи піджакові, обдмухає з усіх боків новий хаковий картуз, урочисто двома руками спровадить його на голову, і йдуть. Вона попереду, з твердим притупом і по-конячому викидаючи перед себе коліна, він позаду, стеле свої дрібненькі обачні кроки, ніби не по землі йде, а по тонкому льоду, під яким — прірва, ще й руки долоньками вниз наставить — не йде, а пливе, як тендітна дівиця.

У крамниці Нюриха швидко й діловито перемацує пучкою сукна та штапелі, розікладені сувоями на прилавку, тоді утре хусткою губи (так солдат клацне затвором перед тим, як крикнути: "Стій! Стрілятиму!") і, наставивши на продавців настирливі чорні очі, скаже:

"А чого це ви, дівчата, отак ото затор-ргувалися, що вже у вас і на шар-рахван тітці немає? Ану пор-рийтесь лишень під пр-рилавком".

Тим часом Нюра легенько переторкає мізинцем крам, той самий, що й жінка, стане поруч неї, хоч трохи й позаду, і промовить:

"Чого ж це ви, дівчата, отак заторргувалися, що вже у вас немов і на шаррахван тітці немає. Ану поррийтесь лишень під пррилавком... "

Назад вертають з крамом. Із-під прилавка. І Нюра, поспішаючи своєю дрібушечкою за Нюрихою, вдоволений сам собою, рече:

"Такий прродавець настав, що як не прикррикнеш, то немов і з рук не виррвеш",— і зазирає жінці в обличчя, причому йому доводиться дуже нахилятися, бо Нюриха приземкувата.

"Зайдемо до Пр-ронів,— каже вона, не дослухаючись до чоловікової балачки, бо діло вже зроблено і матерія на "шарахван" міцно затиснута у неї під пахвою,— та поспасибкаємо за молоко, може, ще раз пр-ринесуть".

І завертають до Пронів.

"Здр-растуйте! — каже Нюриха, ставши посеред пронівського двору, як окупант, і швидко обмацуючи чіпкими очима надвірне хазяйство. — Пр-рийшли сказати, що добре у вас молоко. Таке добре, що аж солодке. Чим ви ту корівчину годуєте? Аж не віриться, що пр-ростим сіном".

Нюра з-за її плеча:

"Еге ж, таке доббре, що немов аж солодке. Думаємо, чим ви ту коррівчину годуєте?.. " Тоді прощаються.

"Бувайте ж здор-рові, пор-ра нам додому, заходьте, як треба буде чогось позичить",— каже Нюриха.

"Немов порра нам додому",—береться пучкою за козирок свого хакового картуза і Нюра.

Дорогою Нюриха скаже:

"Тепер, бррехня, ще колись прринесуть... "

Нюра мовчить, тільки цідить крізь тонкі вуста мудру посмішку людини, що знає, як треба жити в світі, а вже в хаті, роздягаючись, промовить до жінки:

"Тепер, бррехня, ще колись принесуть... "

Вдома Нюра відтоді, як одружився, ніколи й нічого по господарству не робив, бо спершу жінка, а згодом і всі три доньки, Манька, Ольга та Олена, ставили його за людину вчену і до чорної роботи не підпускали. Так було, коли Нюра ще рахівникував у колгоспі, так тривало й тепер, відколи вийшов на пенсію. Єдине, що він знав і умів у житті,— рахувати на рахівниці, навіть не дивлячись на кісточки, та носити в руці портфелик так, щоб він трохи покивував. Ще вмів Нюра вдягатися не як усі селяни, а як рахівник, людина нерядова: влітку — в хаковий костюм з накладними кишенями на грудях та штаньми навипуск, під черевики; взимку — в довге ледь не до п'ят драпове пальто з ягнячим коміром та білі, мов з лебединого пуху,— неодмінно білі,— валянки. І до всього цього — портфелик. Хоч і учнівський, і давній, проте новий, бо доглянутий. Вдягнеться, оббере на собі кожну пушинку, Нюриха або котрась із дочок подасть йому в руки портфелик — і чебряє до контори, помигуючи білими з-під пальта валянками. Якщо надворі моква і Нюрі доведеться десь ухопитися рукою за тин, щоб не впасти, він зупиняється і довго обтирає носовиком закаляну об мокре хворостиння долоньку. Потім він ще обачніше переставлятиме ноги і пильнуватиме кожну калюжку на стежці, щоб завчасно її обминути, а в рукавах під пальтом аж порипуватимуть нові коленкорові нарукавники...

Тепер Нюра вже не ходить до контори. І взагалі рідко буває надворі, надто ж холодної пори. А якщо й вибереться, то лише задля прогулянки. Вийде, стане посеред двору, обернеться спиною до вітру, щоб стужі не наковтатися, заховає голову в піднятий комір і стоїть, один носик з коміра та з-під шапки визирає, як шпак із шпаківні. Якщо Нюрі заманеться глянути кудись, то коміра він не опускає і поперека не силує, а повільно і довго всім тулубом обертається, куди йому треба. І знову стоїть. А руки — долоньками до землі. Причому на правій три

менші пальці підогнуті, а великий і вказівний розчепірені, як до рахівниці, і коли у полі чи над селом замаячить пташина зграя, Нюрині пальці самі собою відкидають невидимі кісточки: цок, цок, цок... Лічить... Буває, що й нахилиться, видлубає щось пучкою з-під снігу, повільно підніме до очей і роздивляється. Якщо це путнє щось, то однесе його неквапливою ходою в сіни, покладе і так само поважно вернеться на своє місце; якщо ж непотріб — ганчірка, іржава дротина чи прутик, то знову зронить у сніг, бридливо розтуливши пучки, і знову замре. Дихає "моррозяним духом". А надихавшись, іде до хати, і посеред двору лишається в снігу кругле, втоптане валянками кубельце.

В хаті Нюра скаже Нюрисі: "Немов пррогулявся трохи",— і, роздягаючись, оббиратиме, як і перед прогулянкою, кожну пушинку на пальті, шапці, валянках — тих-таки, що й рахівникував у них колись, білих.

Селяни, люд роботящий, заздрісний і неґречний до тих, хто важко ніколи не працював, а пенсію має більшу, ніж вони, ті селяни, що колись, як Нюра ще був рахівником, здоровкались з ним шанобливо, звали на ім'я та по-батькові й відверто запобігливо усміхалися при зустрічі, тепер так само відверто зневажали Нюру, а заодно і все його сімейство, часто і в'їдливо кепкували з нього між собою, з отих його "прогулянок", білих валянків, портфелика (і то, бач, не забули!) і завжди сходилися на одній думці: "Живуть Нюри, як коти!" І жоден з них навіть не здогадувався чи не хотів здогадуватися — хіба, мо', хто-не-хто розважливіший та м'який серцем розумів,— як мулько живеться Нюрі та Нюрисі з трьома пристаркуватими, нікому, не потрібними доньками,— особливо взимку і восени, коли в селі то в тій, то в іншій хаті зацвітають весілля, гасають вулицями грузовики та головин "Москвич", обсновані червоними стрічками, сплітаються у хмільний вінок весільні пісні, і бубон гуде оддалік до самого ранку...

Тоді Нюра з жінкою крадькома одне від одного (вона в хаті, він у хатині або навпаки) туляться лобами до шибок і пасуть очима гучні

весільні каравани. А як зійдуться вкупі, то вдають, що байдуже їм до тих усесільських свят. Хіба, може, Нюриха скаже про молодих:

"Він дак ще нічого, а вона — видря".

Тоді Нюра, зрадівши, підхопить:

"Еге, він ще немов і нічого, а вона — достеменна видря... " "Як пр-рирівнять до нашої Мані, то й не пр-рирівняєш",— докине Нюриха.

"До нашої Мані їй немов що пнутися та пнутися",— іще дужче зрадіє. Нюра.

Про старших двох, Ольгу та Олену, мовчать, а — про Маню. Вона-бо й справді найчепурніша з-поміж усіх трьох нюрівських дівчат: на зріст, як і Нюриха, низенька, дебела, очі чорні, хоча й без материного пороху в зіницях, а вдачі — батькової, лагідної і полохливої. Одним не взяла: як іде, коліна вперед викидає надто.

А про старших то й говорити годі: широкоплечі, як мужики, цибаті, в ході, щоправда, легші за Маню, але пісноокі й, коли всміхаються, показують усі ясна, бліді та негарні — в батька обидві.

Тільки й утіхи, що всі три добре заробляють і живуть у місті. Старші дві рихтують асфальт на вулицях, а Маня бетоняркою на будівельному заводі.

"Там тепер стільки р-розумах р-розвелося, що наші за ними до культурнішої р-роботи не пр-ротовпляться",— скаже, буває, Нюриха чоловікові, як полягають спати, і Нюра довго ворочається потім на ліжку з півнями та зітхає тихенько, наче він тому виною.

Зате коли односельці допитуються в Нюри, де та ким його дівчата працюють, він одказує твердо, ніби з погордою:

"Мої там, де дерржаві зараз найнужніше: чорнорробочими",— і киває вказівним та великим пальцем: цок...

З ним і не сперечаються, бо нецікаво. Та й що з Нюри за співбесідник, як він нічогісінько у житті не тямить. Хіба ото сидить коло мужиків (буває це дуже рідко і в тепло), слухає балачку та усміхається тонко, а тоді, дивись, проречe: "Читав я в календаррику, що помідорри й кавуни немов найкраще вночі рростуть". Чи отаке: "Клубнику ррадиться в календаррику щовесни прорріджувати... "

По суботах нюрівські дівчата, здебільшого старші, наїжджають додому, навозять батькам солодкого хліба з ізюмом, оселедців, пісної ковбаси, хліба чорного, житнього, яким Нюра любить поласувати з борщем, тощо. І Нюра з Нюрихою, оповідаючи їм сільські новини, про весілля, хоч і не змовлялись, мовчать.

А якось місяців зо два тому приїхали Нюрівни всі три. Старша і середульша, як завжди, самі, а Маня з хлопцем — у робочому одязі, кирзових чоботях та вицвілому береті, з-під якого врунилася у всі боки руда кучерява чуприна.

"Привіт, папаша!" — сказав гість, завзято усміхаючись на весь рот, і не встиг Нюра навіть руку знести, як його тендітна долонька хруснула в дужій хлопцевій п'ятірні.

"Доброго здоров'я", — ледве спромігся вимовити Нюра і підвівся з ліжка, на якому відпочивав після "прогулянки", а гість уже тиснув руку Нюрисі й казав дуже весело:

"Привіт, мамаша! Ого, рука у вас — я вам скажу!"

І вже знімав свою куртку, берет, і вже чіпляв їх на вішалку біля дверей, а голова так і палахкотіла рудим розвихреним полум'ям. Губи у

хлопця були великі, товсті й червоні, як зябра у тільки що спійманої рибини.

"Значить, так, папаша й мамаша,— сказав він, ставши посеред хати й усміхаючись на всі боки.— Без усяких переговорів. Звуть мене Ільком. Ми з Манею дружимо. Уже третій місяць. Так що — самі понімаєте...— і зареготів, начебто вітром по хаті війнув, так безтурботно, так просто, що Нюра з Нюрихою, і старші Нюрівни, і Маня, що сором'язливо тулилася плечем до одвірка, червоніючи й ховаючи очі,— усі ніяково і водночас радо заусміхалися.

"А ти, хлопче, дивлюся, такий, як і я: довго бр-роду не шукаєш",— твердо, крізь посмішку, мовила Нюриха.

"Немов не шукає",— розтяг тонкі губи і Нюра.

"Я, папаша і мамаша, люблю так: без усяких парадів. З роботи — просто до вас. Прилизуватись нема чого. Який є. Правильно я кажу?" — і підморгнув дівчатам, що тихенько хіхікали, затуляючи роти долонями.

Далі балачка в'язалася сама собою, ніби цей Ілько ніколи й не був чужим, тільки довго не приїздив. Він роздивлявся карточки на стінах, упізнавав Нюру і Нюриху ще молодими, до одруження ("Це ви, папаша? Я ж бачу!", "А це ви, мамаша? Ну!"), тицькав пальцями у головастих та великооких дівчаток, що обліпили Нюриху з усіх боків і дикувато витріщилися в апарат: "Оце — Олена. Це — Оля. А це моя, вуха наставила!"

І реготів, і з ним реготіли всі. А Нюра, трохи оговтавшись від отих теплих, лоскотних "папаша" і "мамаша", непомітно затулив подушкою безногого і півхвостого півнів на бильці...

Покінчивши з фотографіями, Ілько подарував усіх своєю червоногубою посмішкою і сказав до Нюри:

"Значить, так: балачка балачкою, а діло робити треба! Де тут у вас, папаша, магазин?"

"Немов знайдемо!" — бадьоро мовив Нюра, показуючи ясна, і захапався вдягатись, чого раніше за ним не водилося.

А жіноцтво вишевкалося в хатину і там зашепотілося, зачмихотіло, забрязкало посудом, і за тим усім відчувалася радісна метушня людей, що не звикли, не вміють до ладу зустріти гостя.

У лавку Нюра йшов не попід тинами, стежкою, а серединою вулиці, плечем до плеча з Ільком, і все туркотів йому щось та усміхався, нахиляючись, як і до Нюрихи, бо Ілько був хлопець невисокий, і все позирав на вікна хат, мимо яких проходили, ніби припрошував очима, і посмішкою, і жвавою впевненою ходою: а дивіться, люди, хто зі мною! І ледве стримувався, щоб не поплескати Ілька по плечу, як свого. І хай це всі бачать, хай несуть новину з кутка на куток села, щоб усі до одного взнали!

Тим часом Ілько голосно, ледь не на всю вулицю розказував, що працює він коло бетономішалок, що батьки його з Яготинського району, що живе він, як і Маня, в холостяцькому гуртожитку і заробляє непогано: має два вихідних костюми, плащ, пальто, транзистор, баян, ще й батькам — "старим" — допомагає. Одне слово: "Жити можна, а чо? Правда, папаша?"

І доки вони йшли — здавалося б, скільки там тої ходи від хати до лавки! — Нюра встиг уже полюбити хлопця як рідного і навіть прізвисько йому, жартівливе звісно, придумав за оті його червоні, веселі, хай трохи й великі, губи: краснопер!

"А який крраснопер!" — думав, усміхаючись, і вже на підході до лавки, де стояли купками люди, таки осмілився поплескати Ілька долонею по плечу — отак ледь-ледь, отак лагідненько, аж ніжно.

Люду в лавці було чимало, і Нюра голосно сказав до продавщиць:

"Н а м — отієї, з червоною смужечкою. "Екстра", чи як її".

"Підождіть, папаша,— сказав Ілько, шаснув по кишенях і, превесело усміхаючись, подав Нюрі ще трояк.— Беріть дві водки. Дешево і сердито!"

"І то правда,— мигнув яснами Нюра.— Дешево немов і сердито! Дві водки нам, дівчино..."

Вечеряли трохи не до півночі. І всі пили. Навіть Нюра, що за життя й разу не зросив губи хмільним зіллям, перехилив чарочку, сп'янів, сміявся вголос і вже без вагання плескав Ілька по плечах, а як розібрало геть, ще й обняв і раз по раз наказував донькам та Нюрисі:

"А підкиньте нам з Ільком погррібної капусти холодненької!"

"Ану, дівчата, достаньте лишень мужикам солоного кавунця, немов просвіжимося трохи! Та не всі біжіть, Маня хай зостанеться..."

Жінки прожогом кидалися до погреба, а Маня лишалася за столом, оніміла й затерпла від щастя, і п'яненький уже Ілько, анітрохи не соромлячись Нюри, тискав її своєю дужою рукою за стан — рум'янощоку, зніяковілу ледь не до сліз, але покірну. Потім Ілько запропонував поспівати. І співав непогано, випускаючи з округленого, як у рибини, червоногубого рота густі "а-а-а" та "у-у-у", але Нюри всі до одного потягли впоперек, тому пісню довелося облишити.

Ранком молодята поїхали, сказавши, що мають квитки в якесь дуже цікаве кіно.

Однак свято нюрівське на тому не скінчилося. Днів через три Нюра з Нюрихою, вдягнені по-празниковому, з гостинцями в двох кошиках (несла їх Нюриха), вирушили в Яготин.

Гостювали майже дві доби, а повернувшись, ходили селом від одних добрих знайомих до інших — на жаль, було їх небагато,— і розповідали про сватів.

"Вона така, як оце я,— хвалилася Нюриха.— Тільки р-руденька і товща. Якби оце нам з нею, скажімо, пр-рийшлось набирати чогось недор-рогого на спідниці, то мені тр-реба було б на п'ять кар-рбованців бр-рать, а їй — на сім з копійками".

"А він же який, сват?" — допитувалися знайомі.

"А він дак немов такий, як оце я,— вихоплювався з-поперед жінки Нюра, чого раніше з ним не було.— Високий, худенький і теж грамотний — обліковцем біля тракторів. І хворроби в нас із ним однакові: в мене гасттрит і в нього гасттрит. Проте хазяїн добрий... "

Тепер Нюра тим тільки й жив, що ждав наступної суботи. Буває, лежить у ліжку після прогулянки чи стоїть посеред двору, прогулюючись, дивись — усміхнувся сам собі, промовив тихо: "Дешево і серрдито... Прридумав же... Крраснoперик отакий!"

Ілько, однак, не показувався більше. І старші Нюрівни, і Маня, що за ці два місяці навідалася додому тільки раз, казали батькам, що йому тепер ніколи їздити, іспити складає в технікум при заводі. Нюра охоче змирився, хвалив Ілька ("грамотний скрізь немов прроб'ється"), хоч і сумно трохи: скучав за простацькою зятевою усмішкою, за отим

Гюго веселим і завзятим "Привіт, папаша!..". Нюриха ж мовчала, тільки пильно придивлялася до дівчат твердими чорними зіницями.

Від'їжджаючи, Маня ховала очі од сестер і тихо обіцяла, що в найближчий вихідний приїдуть разом з Ільком...

Тепер цей терновий сон...

І Нюра, дивлячись мимо пальців на ногах у підлогу, пригадав, що Маня й справді була минулої неділі не такою, як завжди,— сміхотлива, лагідно слухняна та уважна, а ніби зморена і до всього байдужа. Пригадав і злякався.

— А може, цей террен і не в руку! — сказав проте якомога бадьоріше.— То як перед п'ятницею сниться щось показне, тоді — в руку. А це — прроти суботи...

— Може, й не в р-руку,— твердіше, ніж завжди, одказала Нюриха. Нарешті приїхала Маня, вже надвечір, хоч мала бути зранку. Тихо,

наче крадучись, увійшла в хату і, змарніла, бліда, притулилася плечем до одвірка. Нюра усміхнувся їй назустріч, босоніж устав з ліжка на підлогу і так стояв, прислухаючись, чи не тупотить хто в сінях. Але в сінях було тихо.

— А де ж це той... "дешево і сердито"? — спитав. І дивився на Маню спершу розгублено, затим вимогливо, аж гнівно.— Ілько де?

Маня ступила крок до матері, що пішла їй назустріч, і вткнулася їй головою в груди.

Нюра мовчки вдягався, байдуже, як сліпець, обминув жінку і доньку біля дверей і вийшов надвір.

Там була весна. Плюскотіли струмки. Попід дворами на вулиці сяяло низьке призахідне сонце, один за одним пливли у вечірньому небі журавлині ключі, але Нюра мовби не бачив їх і пальцями, вказівним та

великим, не кивав, як завжди, лічачи синьокриле птаство. Він стояв посеред двору зсутулений, з опущеними вздовж пальта руками і невидющими очима дивився кудись мимо хат, садків, городів, навіть мимо самого неба.

І все ж інколи він зненацька посміхався і шепотів щось, тоді очі його оживали, мружилися на сонце і знов робилися невидющими.

Вечеряли мовчки. Нюра їв швидко й сердито, а не ласував, як звик те робити. І коли Нюриха несла якусь страву від печі до столу, викидаючи коліна далеко вперед, сказав раптом уїдливо:

— Чого ти ото викидаєш ті коліна, га?!

Нюриха подивилася на нього переляканими, аж зомлілими начебто очима і повільно пішла а хатину, а Маня покинула ложку й заплакала. Нюра не втішав її, а їв далі.

Вночі, уже десь перед світом, Нюриха, що спала з Манею в хатині, прокралася до чоловікового ліжка в світлиці, прилягла поруч і стала гладити Нюрині плечі, голову, руки. Тоді сказала, вперше за все життя плачучи:

— Якби бідовіша була, то бр-рехня... вдержала б. А так бач... побр-ракував...

— Якби інженерша або лікарша, то не побрракував би,— зронив Нюра в пітьму.— Людину тепер ніхто не бачить.

Він сказав це так, наче знав давно. Без усяких "немов". Знав!..

А другого дня, проводячи Маню до автобуса, Нюра крадькома від сторонніх очей — навіть поозирався довкола — похапливо дістав з кишені новий-новісінький складений ножик з червоною колодочкою та

блискучим нікельованим; набором — шильцем, двома лезами, більшим і меншим, ножицями і терпужком, уклав Мані в руку й змовницька зашепотів:

— На... передаси. Скажеш: подарунок од палаші. Тільки ж не загуби гляди.

Маня:взяла ножик і закусила тремтячі губи.

— Так і скажеш: од папаші немов... Подарунок.